

واکاوی اهداف و راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۴۰۰

محسن عابدی درجه^۱ و جواد استکی^۲

تاریخ دریافت ۱۴۰۴/۱۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۵

چکیده

در این پژوهش به واکاوی اهداف و راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۴۰۰ پرداخته شده است. بر همین اساس، اهداف و راهبردها، روند تحول، نقاط قوت و ضعف در مواجهه با نظام اسلامی و در قیاس با دیگر گروهک‌ها در قالب مضامین استخراج شد. روایی تحقیق بر مبنای روایی صوری و شاخص روایی محتوایی CVI با ضریب لاوشت مضمین برابر ۹۳٪ و پایایی تحقیق بر اساس شاخص هولستی PAO برابر ۹۱٪ حاصل شد. تحلیل مضمون داده‌های موجود با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA ۱۸ انجام شد. بنابراین، «خودمختاری برای کردستان و دموکراسی برای ایران» مهم‌ترین هدف و تجزیه کردستان؛ تشکیل دولت خودمختار مستقل یا در چهارچوب نظام؛ سرنگونی نظام؛ انقلاب دموکراتیک؛ استقلال گردی؛ تجزیه‌طلبی و جدایی‌طلبی از اهداف این گروهک تروریستی می‌باشد. همچنین مهم‌ترین راهبرد این گروهک تروریستی کمک به دشمنان انقلاب و جلب نظر آنان؛ هماهنگی، همراهی و کمک به ایالات متحده آمریکا و دشمنان انقلاب اسلامی در منطقه و جهان؛ تداوم عملیات‌های تروریستی؛ انتخاب مشی مسلحانه؛ ایجاد شکاف قومیتی؛ واگرایی اقوام از مرکز؛ حفظ موجودیت خود در عراق؛ دشمنی، خصومت و خشونت با جمهوری اسلامی ایران و ایجاد ناامنی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: اهداف، راهبردها، گروهک تروریستی، دموکرات، تحلیل مضمون، شمال غرب و غرب

۱. استادیار دانشگاه امام حسین «علیه السلام» نویسنده مسئول: abedi.mohsen.dor@ut.ac.ir

۲. استادیار دانشگاه امام حسین «علیه السلام»

مقدمه

ترور و تروریسم به طور خاص پس از جنگ‌های جهانی اول و دوم در اروپا و همچنین حادثه ساختگی یازده سپتامبر در ایالات متحده آمریکا، در جهان رو به فزونی گذاشت، به نحوی که تبعات جبران‌ناپذیر آن بر مبنای ادعاهای دروغین استکبار جهانی در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا، بیش از سایر نقاط جهان متأثر از آن شد. این پدیده زشت و منحرف به شکل فزاینده‌ای خود را در کشورهای اسلامی به نمایش گذاشت. تا جایی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی، گروهک‌های تروریستی منحرف و انشعبات فکری آنها در اقصی نقاط جمهوری اسلامی ایران دست خود را به ترورهای ناجوانمردانه آلوده ساختند. در فاصله سال‌های پیروزی انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی رژیم بعث صدام علیه ایران این تحرکات به اوج خود رسید و تا سال‌های پایانی جنگ با فراز و نشیب تداوم یافت. پس از پایان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران پدیده ترور در کشور ما و به ویژه در مناطق مرزی با نوساناتی ادامه داشت. تا این که در ابتدای دهه هشتاد در پی حمله ایالات متحده آمریکا به افغانستان و عراق به بهانه مبارزه با تروریسم و مقابله با سلاح‌های شیمیایی و اتمی، برای بار دیگر اقدامات تروریستی در مرزهای شرقی و غربی جمهوری اسلامی ایران افزایش یافت. در دوران پس از سقوط صدام و شکل‌گیری داعش و حملات پراکنده در شمال عراق، نشئه‌هایی از اقدامات تروریستی در مناطق غرب و شمال غرب کشور مشاهده شد.

گروهک‌های تروریستی سازمان‌یافته و مسلح اهداف و راهبردهایی را دنبال می‌کردند. برخی از این اهداف و راهبردهای به صورت مستقل و برخی شاید وابسته به سازمان‌های جاسوسی کشورهای غربی و منطقه بود. به لحاظ تطبیقی نیز بعضی از اهداف و راهبردها در بین گروهک‌ها بر همدیگر منطبق و برخی ارتباطی با هم نداشته است. در هر کدام از اهداف و راهبردها گروهک‌ها هم نقاط قوت و ضعفی وجود داشته است. همچنین جمهوری اسلامی ایران هم در مواجهه با آنها نقاط قوت و ضعفی داشته که این موضوع بر هیچ کسی پوشیده نیست. برای کشف موضوعات مورد اشاره در بالا، در این تحقیق به واکاوی اهداف و راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال

۱۴۰۰ پرداخته شده است. از این رو، این پرسش مطرح است که دموکرات در مقاطع مختلف؛ با چه اهداف و راهبردهایی علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، دست به اقدامات تروریستی زده است؟

مبانی نظری

نظریه محرومیت نسبی: «روحي» به نقل از «کالورت» (۱۳۵۸) در مورد احساس امنیت نسبی می‌نویسد: «چنان که از اصطلاح احساس محرومیت نسبی بر می‌آید، امری احساسی، نسبی و در عین حال کلی است. احساسی است زیرا معطوف به برداشت‌ها، ذهنیت‌ها، تصورات و احساسات یک اجتماع قومی است. این احساس هم می‌تواند عین واقعیت باشد و هم بسیار متفاوت از واقعیت موجود یا می‌تواند بسیار زمینی و یا بسیار آرمانی باشد. در حالی که احساس محرومیت می‌تواند بیانگر واقعیت محرومیت‌ها باشد، می‌تواند جعلی و توهمی نیز باشد. این ساختگی و خیال‌پردازانه بودن، می‌تواند توسط خود با دیگران ایجاد و القاء شود. دیگر این که احساس محرومیت امری «نسبی» و معطوف به مقایسه میان خود با دیگران است» (کالورت، ۱۳۵۸: ۱۷۴؛ روحی، ۱۳۹۰: ۹۷). نسبی بودن محرومیت میان اقوام به وجهی ناظر بر «متفاوت بودن» جایگاه و منزلت، ارزش‌ها، خدمات و کالاها نزد آنان است. در حالی که یک جامعه به ارزش‌های رفاهی از جمله کالاهای مادی زندگی، غذا، مسکن و آسایش مادی و روانی اهمیت بیشتری می‌دهد، گروه قومی دیگر ارزش‌های مربوط به قدرت یعنی مشارکت در تصمیم‌گیری جمعی یا شرکت در رقابت سیاسی را مهم‌تر می‌داند. این اولویت‌ارزشی و پیامدهای آن در قومی دیگر می‌تواند در ارزش‌های موجود بین اشخاص چون منزلت، احترام و شئون اجتماع متجلی شود، لذا به جایگاه و منزلت هر یک از ارزش‌ها، احساس محرومیت بین اقدام معنا و مصداق می‌یابد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۳۸۶؛ رابرت‌گر، ۱۳۷۷: ۵۶-۵۵). در کنار گستره محرومیت نسبی، شدت و دفعات محرومیت و ناکامی، ارتباط پیوسته و وابسته‌ای با بروز خشونت و حجم ستیزه جمعی دارد (رابرت‌گر، ۱۳۷۷: ۶۱-۶۰). در نتیجه، گروه‌های قومی که از محرومیت در رنج باشند و آن را شدید تصور کنند و هر بار در برآورده کردن خواسته‌ها و

تمایلات ارزشی خود، به گونه‌ای با شکست مواجه شوند، روحیه ستیزه‌جویی شدیدتری خواهند داشت. مسأله محرومیت در جوامع سنتی به دلایلی چون، روند کُند تحولات، اقتصاد بسته، اقتدار سنتی و متمرکز، حاکمیت نظام فئودالیت و غالب بودن روستا نشینی، تحرک کم اجتماعی و محدودیت‌های ارتباطی - اطلاعاتی و مواصلاتی و عدم امکان مقایسه با دیگر جوامع، کمتر در ذهن و روح جمعی نقش بسته است و خشونت، منازعه و بحران از این زاویه کمترین نقش و جایگاه را دارد. در دوران مدرنیزاسیون به ویژه دوران گذار، این مقایسه و منازعه بیشتر امکان برور می‌یابد. «کلی بودن» محرومیت نسبی فاکتور دیگری است که ناظر بر اجماع نظر و احساس گروه قومی در خصوص محرومیت می‌باشد. اظهار نارضایتی زمانی آغاز می‌شود که حرکتی در جهت بهبودی زندگی روزمره اشخاص پدید آید. این بهبود شرایط زندگی، امکان و فرصت مقایسه میان اقوام را پدید آورد. از این جاست که «احساس محرومیت نسبی» جایگاه و نقش خود را در حوزه‌های مختلف اعم از اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برای ابراز ناخشنودی و احياناً بروز خشونت باز می‌یابد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۳۸۸-۳۸۷). بنابراین احساس محرومیت نسبی در ابعاد مختلف زندگی و جامعه قابل بحث و بررسی است. همان طور که گفته شد این احساس می‌تواند یک امر واقعی و عینی و یا یک امر انتزاعی و ذهنی باشد. در حالت اول، فرد یا جامعه بر اساس محرومیتی که از حیث اقتصادی و معیشتی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی گریبانگیرش شده، دچار احساس رنج، درد، خستگی روحی و ناخشنودی روانی و عاطفی شده و تصورش این است که در جامعه تبعیض و بی‌عدالتی به شدت او را متأثر کرده است. اما در حالت دوم، هر چند فرد و جامعه از حیث ابعاد مختلف برخوردار و بدون مشکل است، اما به لحاظ شناختی، روانی و رسانه‌ای چنان مورد تهاجم حملات و بمباران تهاجم دشمن شده که گویی احساس می‌کند، باید بیشتر از این چیزی که برخوردار است، می‌توانست داشته باشد. در این شرایط نوعی احساس محرومیت نسبت به سایرین به سراغ او آمده و خود کمتر از دیگران می‌بیند. در واقع به شکلی دچار خود کمتر بینی شده است، هر چند از قشر برخوردار و ثروتمند جامعه باشد.

روش‌شناسی تحقیق

مضمون، بیانگر اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و سؤالات تحقیق است و معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد (۸۸: Braun & Clark, ۲۰۰۶). مضمون، الگویی است که در داده‌ها یافت می‌شود و حداقل به توصیف و سازماندهی مشاهدات و حداکثر به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد (۴: Boyatzis, ۱۹۹۸). به طور کلی مضمون، ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر، نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤالات تحقیق است (۱۵۰: ۲۰۱۰: King & Horrocks). بنابراین، یکی از روش‌های ساده و کارآمد متن‌پژوهی و سیاست‌پژوهی، تحلیل مضمون است که بر اساس آن داده‌های متن کاهش‌یافته و بخش‌بندی، مقوله‌بندی و تلخیص می‌شوند و سپس به گونه‌ای بازسازی می‌شوند که مفاهیم مهم موجود در درون مجموعه‌ای از داده‌ها استخراج شود (شیخ‌زاده و نیکخواه‌فرخانی، ۱۳۹۹: ۱۴-۱۳). ریان^۱ و برنارد^۲ (۲۰۰۰) نیز گدگذاری مضامین را فرایند پیش‌نیاز تحلیل‌های اصلی و رایج کیفی، معرفی می‌کنند تا روشی منحصربه‌فرد و خاص. اما به عقیده براون^۳ و کلارک^۴ (۲۰۰۶)، تحلیل مضمون را باید روش ویژه‌ای در نظر گرفت که یکی از مزایای آن، انعطاف‌پذیری است (عابدی‌جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۲). بنابراین، تحلیل مضمون شیوه‌ای در روش پژوهش کیفی است که بر شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوی معانی داده‌های کیفی تمرکز دارد. مضمون عنصر کلیدی در این روش است. هدف تحلیل مضمون به روش براون و کلارک، شناسایی مضامین، یعنی الگوهایی در داده‌ها که مهم یا جالب هستند و استفاده از این مضامین برای پرداختن به تحقیق یا گفتن چیزی در مورد یک موضوع است. تحلیل مضمون روش براون و کلارک خیلی بیشتر از خلاصه کردن ساده داده‌هاست. تحلیل مضمون روش براون و کلارک، متون‌ها را به خوبی تفسیر و معنا می‌کند. شروع روش براون

۱ - Ryan

۲ - Bernard

۳ - Braun

۴ - Clark

و کلارک، با شناسایی یا بررسی ایده‌ها، مفروضات، مفهوم‌سازی‌ها و ایدئولوژی‌هاست که به عنوان شکل‌گیری یا اطلاع‌رسانی محتوای معنایی داده‌ها نظریه‌پردازی شده است. روش براون و کلارک (۲۰۰۶) روشی برای کُدگذاری در تحلیل مضمون ارائه کرده‌اند که در پژوهش‌های زیادی از این روش استفاده شده است. این الگو از سه قسمت تشکیل شده است. مراحل سه‌گانه این رویکرد پژوهشی در روش تحلیل مضمون عبارتند از: (۱) تجزیه و توصیف؛ (۲) تشریح و تفسیر؛ (۳) ترکیب و ادغام (عابدی‌درچه، ۱۴۰۲: ۲۸-۲۷). روش تحلیل مضمون براون و کلارک یک الگوی سه مرحله‌ای در قالب شش گام می‌باشد. مرحله اول تجزیه و توصیف متن بیانیه شامل گام اول، آشنایی با داده‌ها؛ گام دوم، ایجاد کدهای اولیه و کُدگذاری داده‌ها؛ گام سوم، جستجو و شناخت مضامین؛ مرحله دوم تشریح و تفسیر متن بیانیه در قالب گام چهارم، ترسیم شبکه مضامین؛ مرحله سوم ترکیب و ادغام شامل گام پنجم، تحلیل شبکه مضامین؛ گام ششم و نهمی، تدوین گزارش.

روش پیشنهادی آتراید-استیرلینگ یکی از روش‌های مرسوم کُدگذاری در تحلیل مضمون است. این روش مبتنی بر تشکیل شبکه مضامین است و در پژوهش‌های مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد. شبکه مضامین^۱ براساس یک رویه مشخص، مضامین را نظام‌مند می‌کند که شامل سه دسته از کدها و مفاهیم است:

مضامین پایه^۲ (کدها و نکات کلیدی در متن)؛ مضامین سازمان‌دهنده^۳ (مقولات و مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر^۴ (مضامین عالی در بر گیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان یک مضمون کلی).

در این پژوهش که به روش تحلیل مضمون از ترکیب دو روش ترکیبی براون و کلارک و نیز آتراید-استیرلینگ به صورت همزمان استفاده شده است، کُدگذاری از مضامین کلیدی، آشکار و پنهان و تکراری در نرم‌افزار تحلیلی MAXQDA^{۲۰۱۸} انجام شده است.

۱ - Thematic Network

۲ - Basic Themes

۳ - Organizing Themes

۴ - Global Themes

با محاسبه شاخص روایی محتوای CVI استفاده شده است. خبرگان و صاحب نظران، وضعیت هر مضمون را براساس پرسشنامه مصاحبه با طیف چهارگانه لیکرت (مضامینی که مربوط نیستند با «عدد ۱»؛ مضامین نسبتاً مرتبط «عدد ۲»؛ مضامینی که مربوط است «عدد ۳» و مضامینی که کاملاً مرتبط است با «عدد ۴» مشخص کرده‌اند) تعیین نموده‌اند.

ردیف	گویه‌ها و مضامین سازمان دهنده	CVI	میزان ارتباط
۱	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره بدو انقلاب اسلامی	۱	کاملاً مرتبط
۲	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره جنگ تحمیلی	۱	کاملاً مرتبط
۳	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره پسا جنگ تا سقوط صدام	۱	کاملاً مرتبط
۴	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره پسا صدام	۰.۸	مرتبط
۵	اهداف گروهک دموکرات در دوره بدو انقلاب اسلامی	۱	کاملاً مرتبط
۶	اهداف گروهک دموکرات در دوره جنگ تحمیلی	۱	کاملاً مرتبط
۷	اهداف گروهک دموکرات در دوره پسا جنگ تا سقوط صدام	۱	کاملاً مرتبط
۸	اهداف گروهک دموکرات در دوره پسا صدام	۰.۸	مرتبط
۹	روند تحول در راهبردها و اهداف دموکرات از بدو انقلاب تا سال ۱۴۰۰	۱	کاملاً مرتبط
۱۰	نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف دموکرات از بدو انقلاب تا ۱۴۰۰	۰.۸	مرتبط
۱۱	راهبردها و اهداف دموکرات در قیاس با دیگر گروهک های تروریستی	۱	کاملاً مرتبط
۱۲	نقاط ضعف و قوت راهبردها و اهداف دموکرات در مواجهه با نظام	۰.۸	مرتبط
جمع کل CVI		۰.۹۳	معتادار

جدول ۱: جدول ضریب لاوشه مضامین سازمان دهنده و سؤالات پرسشنامه مصاحبه

با توجه به این که حداقل CVI ضریب محتوای قابل قبول ۰.۷۹ می‌باشد و براساس ارقام و اعداد CVI های مندرج در جدول روایی برای هر کدام از مضامین سازمان دهنده که مشتمل بر سؤالات پرسشنامه مصاحبه هستند، جمع کل CVI ها برابر با عدد ۰.۹۳ و عدد CVI مضامین هم بین ۰.۸ تا ۱ به دست آمده است. بنابراین، از آنجائی که ضریب شاخص روایی همه مضامین نزدیک به عدد یک می‌باشد، پرسشنامه از روایی محتوایی بسیار خوبی برخوردار است.

تعداد واحد کدگذاری	تعداد توافق (M)	درصد توافق (PAO)
N _۲	N _۱	
۲۳۲۵	۱۹۱۰	٪۹۱

جدول ۲: تعداد واحد کدگذاری و تعداد توافق برای بررسی پایایی تحقیق

$$PAO = \frac{2 \times 1910}{1853 + 2325} \times 100 = \frac{3820}{4178} = 0.914$$

بنابراین، مشخص گردید که «PAO» به معنی درصد توافق مشاهده شده (ضریب پایایی)، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری و N_۱ تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول و N_۲ تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم است. این رقم میان صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. با توجه به فرمول محاسبه ضریب پایایی، معادل ۹۱ درصد را نشان می‌دهد. بنابراین، از آنجایی که ضریب پایایی نزدیک به عدد یک می‌باشد، نتایج تحقیق به توافق کامل گرایش داشته و از قابلیت اعتماد زیادی برخوردار است. به همین دلیل تحقیق به لحاظ پایایی، ضریب بالایی را کسب نموده است.

ردیف	مضامین سازمان دهنده	فراوانی	درصد فراوانی
۱	اهداف گروهک دموکرات در دوره بدو انقلاب اسلامی	۵۴	۱۴.۸۸
۲	اهداف گروهک دموکرات در دوره جنگ تحمیلی	۱۹	۵.۲۳
۳	اهداف گروهک دموکرات در دوره پسا جنگ تا سقوط صدام	۱۳	۳.۵۸
۴	اهداف گروهک دموکرات در دوره پسا صدام	۱۵	۴.۱۳
۵	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره بدو انقلاب اسلامی	۵۶	۱۵.۴۳
۶	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره جنگ تحمیلی	۲۶	۷.۱۶
۷	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره پسا جنگ تا سقوط صدام	۱۹	۵.۲۳
۸	راهبردهای گروهک دموکرات در دوره پسا صدام	۳۲	۸.۸۲
۹	روند تحول در راهبردها و اهداف دموکرات از بدو انقلاب تا سال ۱۴۰۰	۴۷	۱۲.۹۵
۱۰	نقاط ضعف راهبردها و اهداف دموکرات از بدو انقلاب تا ۱۴۰۰	۲۴	۶.۶۱
۱۱	نقاط قوت راهبردها و اهداف دموکرات از بدو انقلاب تا ۱۴۰۰	۲۵	۶.۸۹
۱۲	راهبردها و اهداف دموکرات در قیاس با دیگر گروهک‌های تروریستی	۱۱	۳.۰۳
۱۳	نقاط ضعف و قوت راهبردها و اهداف دموکرات در مواجهه با نظام	۲۲	۶.۰۶
	جمع	۳۶۳	۱۰۰

جدول ۳: مضامین سازمان دهنده و درصد فراوانی راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات

تجزیه تحلیل و یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق را می‌توان به هشت بخش راهبردها، اهداف، روند تحول، نقاط قوت، نقاط ضعف، قیاس گروهک با دیگر گروهک‌ها و قیاس با عملکرد نظام تقسیم کرد.

۱- راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات: در اسفندماه سال ۱۳۵۷ به نقل از روزنامه «کوردستان» شماره ۵۴ پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، که متضمن آزادی‌های بدون حدود و ثغور بود، عبدالرحمن قاسملو دبیر کل حزب دموکرات کردستان پیامی فرستاد. در این پیام که حزب دموکرات کردستان را با سابقه ۳۲ سال مبارزه مخفی مطرح کرده است، حزب دموکرات کردستان را حزب قیام مسلحانه سال‌های ۴۶ تا ۴۷ معرفی می‌کند. در اینجا ده خواسته را دبیر کل به شرح زیر اعلام نموده است:

استقرار جمهوری دموکراتیک در ایران؛ تأمین حق خودمختاری تمام خلق‌های ایران در چهارچوب کشور ایران؛ تأمین آزادی‌های دموکراتیک برای تمام احزاب و سازمان‌های سیاسی، ملی بدون استثناء؛ طرح‌ریزی سیاست اقتصادی به سود مردم و بالا بردن سطح زندگی زحمتکشان؛ حل مسئله زمین به نفع دهقانان فقیر و میانه حال (زمین مال کسی است که روی آن کار می‌کند)؛ محدود کردن ساعات کار هفتگی کارگران و تأمین بیمه همگانی برای تمام کارگران و زحمتکشان؛ ریشه‌کن کردن بی‌سوادی و بالا بردن پایه فرهنگی و علمی مردم برپایه توسعه زبان‌های مادری تمام خلق‌های ایران؛ خاتمه دادن به نفوذ امپریالیسم آمریکا و خروج از پیمان‌های نظامی و اتخاذ یک سیاست مستقل خارجی؛ پشتیبانی از جنبش آزادی‌بخش تمام ملت‌های جهان و دفاع از اصل حق ملل در تعیین سرنوشت خویش؛ ایجاد پیوند دوستی با تمام کشورها براساس احترام متقابل و شناسائی حق حاکمیت ملی و عدم دخالت در امور داخلی یکدیگر و تحکیم روابط دوستی و همکاری با کشورهای ضدامپریالیستی و سوسیالیستی (حزب جمهوری اسلامی، بی‌تا: ۱۹-۱۷). احمدرضا رادان فرمانده فراجا راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات را چنین بیان می‌کند: «گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی راهبرد ایجاد شورش مسلحانه در مناطق تحت نفوذ، در دوران جنگ تحمیلی و دوره پسا جنگ تا سقوط صدام تداوم شورش مسلحانه و در دوره پسا صدام با توجه به تحولات محیطی و

منطقه‌ای راهبردهای مختلفی را استفاده کردند» (رادان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «علیه السلام» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات چنین گفت: «گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی راهبرد اربعاب و عملیات ایذائی در دوران جنگ تحمیلی راهبرد فرسایش، اربعاب و عملیات ایذائی و در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام در ابعاد مختلف سیاسی، نظامی، اجتماعی و روانی و همچنین در دورهٔ پسا صدام در کلیهٔ ابعاد همراه با عملیات ایذائی به صورت فرسایشی راهبردهای خود را دنبال می‌کردند» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر و سپاه بیت‌المقدس کردستان و مشاور فرماندهٔ نیروی زمینی سپاه در مورد راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات می‌گوید: «راهبرد گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، تجزیهٔ کردستان از ایران و تشکیل دولت خودمختار بود. در دوران جنگ تحمیلی راهبرد آنها تداوم تلاش برای رسیدن به خودمختاری و همچنین کمک همه جانبه به رژیم بعث عراق بود. راهبرد گروهک تروریستی دموکرات در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام تلاش گسترده برای حفظ تشکیلات شهری و روستائی و در دورهٔ پسا صدام تلاش گسترده برای انسجام داخلی حزب دموکرات و تلاش برای کسب حمایت از جانب استکبار جهانی بود» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) در مورد راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات می‌گوید: «راهبرد گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، تحریک قومیت‌گرایی و افزایش ناسیونالیسم‌گرایی، جدایی‌طلبی و استقلال‌گرایی بود. در دوران جنگ تحمیلی راهبرد آنها تحریک قومیت‌گرایی و افزایش ناسیونالیسم‌گرایی، جدایی‌طلبی و استقلال‌گرایی برای استقلال دولت‌گرایی همزمان با جمع‌آوری اطلاعات و کمک به صدام بود. راهبرد گروهک تروریستی دموکرات در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام نیز تحریک قومیت‌گرایی و افزایش ناسیونالیسم‌گرایی، جدایی‌طلبی و استقلال‌گرایی برای استقلال دولت‌گرایی همزمان با جمع‌آوری اطلاعات و کمک به صدام برای رسیدن به دولت

کردی، کمک به دولت آمریکا و جذب حمایت‌های مادی و سیاسی از سوی ایالات متحده آمریکا بود. در دوره پسا صدام هم راهبرد تحریک قومیت کردی و افزایش ناسیونالیسم کردی، جدایی‌طلبی و استقلال‌کردی برای استقلال دولت کردی همزمان با جمع‌آوری اطلاعات و کمک به صدام برای رسیدن به دولت کردی، کمک به دولت آمریکا و جذب حمایت‌های مادی و سیاسی از سوی ایالات متحده آمریکا برای رسیدن به دولت مستقل کردی و کمک به داعش برای رسیدن به اهداف کلان را دنبال می‌کردند» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگارپناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «علیه السلام»، در خصوص راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات معتقد است: «راهبرد گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، سرنگونی جمهوری اسلامی ایران؛ تسلط بر جامعه کردی و تجزیه ایران در جغرافیای کردی بود. در دوران جنگ تحمیلی راهبرد آنها سرنگونی جمهوری اسلامی ایران؛ تسلط بر جامعه کردی؛ تجزیه ایران در جغرافیای کردی؛ همراهی با رژیم بعثی عراق در جهت سرنگونی نظام جمهوری اسلامی ایران و برخورد و حذف فیزیکی طرفداران نظام اسلامی در منطقه بود. راهبرد گروهک تروریستی دموکرات در دوره پسا جنگ تا سقوط صدام نیز سرنگونی جمهوری اسلامی ایران؛ تسلط بر جامعه کردی؛ تجزیه ایران در جغرافیای کردی؛ همراهی با رژیم بعثی عراق در جهت سرنگونی نظام جمهوری اسلامی ایران؛ برخورد و حذف فیزیکی طرفداران نظام اسلامی در منطقه و پیاده کردن اهداف آمریکا در جغرافیای کردی ایران بود. همچنین در دوره پسا صدام هم راهبرد این گروهک سرنگونی جمهوری اسلامی ایران؛ تسلط بر جامعه کردی؛ تجزیه ایران در جغرافیای کردی و همراهی با سرویس‌های اطلاعاتی در ایجاد کردستان بزرگ بود» (رستگارپناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). همچنین در مصاحبه‌ای که با جمعی از پیشمرگان مسلمان کرد انجام شد آنها معتقدند حزب دموکرات در مقطع سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۸ به دنبال راهبردهای زیر بوده است: اثبات خود بر سایر احزاب ضدانقلاب مانند کومله، چریک‌های فدایی خلق و خبات بود. اثبات خود بر مردم کردستان و دولت حاکم بود. کانون فعالیت خود را در منطقه کردستان، آذربایجان و کرمانشاه هر روز وسیع‌تر می‌نمود. اقدام به

سازماندهی هیزهای ۵۰ تا ۷۰ نفره برای هر شهر نمود. مانند شهرهای بانه، بوکان، سقز، دالاهو، آبدیر، سنندج. راهبرد خودمختاری برای کردستان و دموکراسی برای ایران؛ همکاری با رژیم بعثی عراق؛ خودمختاری برای کردستان؛ توسعه جنگ داخلی و خون‌ریزی؛ تلاش برای مظلوم‌نمایی در بین کشورهای حامی از جمله فرانسه؛ ایجاد اختلاف بین طوایف کرد منطقه که تا حدودی موفق بود (اختلاف بین منگور و دموکرات، کلهر، سوران، گوران و کلیه طوایف) (جمعی از پیشمرگان مسلمان کرد، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). اکبر حفیظی معاون اسبق عملیات قرارگاه شهید شهرامفر کردستان معتقد است راهبردهای حزب ائتلافی حدک و حدکا در سال ۱۴۰۱ عبارتند از: تلاش برای ارتباط مؤثر با خارج کشور؛ ترمیم نقاط ضعف احتمالی در خارج کشور؛ تلاش برای اثبات شعار جدید؛ هماهنگی با جامعه جهانی در مخالفت با جمهوری اسلامی ایران؛ تلاش برای شناسائی پایگاه در کشوری ثالث در غیرعراق با توجه به وضعیت فعلی عراق؛ ایجاد پایگاه جدید مالی مردمی در داخل ایران برای کمک؛ استفاده از تحرکات قومی و مذهبی در کردستان (حفیظی، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹).

بازه‌های زمانی	راهبردهای کلی دموکرات در هر بازه زمانی	فراوانی
دوره بدو انقلاب اسلامی	اتخاذ سیاست نرمش، مدارا و مذاکره با دولت جمهوری اسلامی	۴
	بدست آوردن سهم طبیعی و عادلانه «قدرت» برای مردم کردستان	۴
	سازماندهی رهبری، اعضاء و کادرهای حزب	۵
	ایجاد اختلاف بین طوایف کرد منطقه که تا حدودی موفق بود	۲
	تلاش برای مظلوم‌نمایی در بین کشورهای حامی از جمله فرانسه	۳
جنگ تحمیلی	درگیری نیروهای ایران در مناطق کردی و جلوگیری از حضور در جنگ	۲
پسا جنگ تا سقوط صدام	حزب دموکرات با تغییر راهبرد به دنبال کردستان چهارپاره بود	۲
	تداوم عملیات‌های تروریستی در مناطق شمال غرب	۱
پسا صدام	تلاش برای کسب حمایت آمریکا در جهت مبارزه با ایران	۲
	انشعاب حزب حدک از حزب حدکا	۳
	اتحاد حدک و حدکا با نام حزب دموکرات کردستان ایران در سال ۱۴۰۰	۲

جدول ۴: جدول راهبردهای کلی گروهک تروریستی دموکرات

۲- اهداف گروهک تروریستی دموکرات: مهم‌ترین گروه محلی کردستان، حزب

دموکرات به رهبری عبدالرحمن قاسملو بود. وی یک ماه پس از پیروزی انقلاب اسلامی اعلام کرد که خلق کُرد فقط خواهان خودمختاری است و هدفش ایجاد جامعهٔ سوسیالیستی می‌باشد (رنجبران، ۱۳۹۳: ۳۹-۳۸). آیا حرف‌ها، نوشته‌ها و گفته‌های رهبران حزب دموکرات تطبیقی با شعار عاریه‌ای «خودمختاری برای کردستان، دموکراسی برای ایران» که باقرآف بر زبان آنها نهاد، دارد یا نه؟ حزب دموکرات کردستان پس از پیروزی اسلام بر کفر شاهنشاهی، خود را با شعار فوق مطرح کرد و شناساند و چنین وانمود کرد که برای کسب خودمختاری یعنی بدست آوردن سهم طبیعی و عادلانهٔ «قدرت» برای حل و فصل امور داخلی مربوطه به مردم کردستان در جهت رشد و ارتفاع آنان به سطوح بالاتری از آگاهی و رفاه فعالیت می‌کند و جهت مشروع نمایاندن شعار حزب بر این نکته تأکید فراوان نمودند که خودمختاری را در چارچوب جمهوری اسلامی ایران جستجو می‌کنند، نه در خارج و جدای از آن، در صورتی که عبدالرحمن قاسملو دبیر کل و رهبر حزب دموکرات کردستان در مصاحبه با دانشجویان پیشگام تبریز سخنانی در نقض شعار واحد و یگانهٔ حزب می‌گوید و در حقیقت انتخاب تاکتیکی این شعار را اعتراف می‌کند و در واقع سیاسی‌کاری حزب را مبنی بر فریب و نیرنگ بیان می‌دارد و چنین می‌گوید: «این که گفته‌اند، سیاست هنر ممکنه است»، به نظر من بی‌خود نگفته‌اند. ما الان خودمختاری در چارچوب جمهوری اسلامی می‌خواهیم، در حالی که در اساسنامه صحبت شده که هدف ما ساختمان سوسیالیسم است، اما چرا حالا شعار سوسیالیستی مطرح نمی‌کنیم؟ چون عملی نیست. زیرا شرایط آماده نشده است. (مصاحبهٔ دانشجویان پیشگام تبریز با شیخ عزالدین، قاسملو)

بر این اساس می‌بینیم که قاسملو خود نه تنها متوجه موضوع بلکه صریحاً بدان اعتراف می‌کند که اهداف مورد نظرش در رژیم جمهوری اسلامی تأمین شدنی نیست، چرا که او به‌زعم خود بدنبال سوسیالیسم، نه در کردستان که در ایران است بنابراین اگر الان جار و جنجالی به راه انداخته و خودمختاری را برای خلق کُرد از نظام جمهوری اسلامی طلب می‌کند، جای تعجب نیست، زیرا به قول خودش به تز «سیاست هنر ممکنه است» عمل می‌کند. در همین

رابطه در جاری دیگری واضح‌تر اشاره می‌کند و عنوان می‌نماید که در هدف نهائی با دیگر سازمان‌ها خصوصاً «چریک‌های فدائی، هدف مشترک دارد و تنها اختلاف سلیقه آنها است که منجر به گزینش راه‌های جداگانه‌ای برای رسیدن به هدف مشترک گردیده: ما برای خودمان گذشته‌ایم که در آینده سوسیالیسم را در ایران و در کردستان ایران بسازیم و برای این هم کوشش می‌کنیم. حالا ممکن است در انتخاب راهی که به سوسیالیسم منجر می‌شود با هم اختلاف سلیقه داشته باشیم ممکن است در آینده در نتیجه بحث و با توجه به واقعیتی که در کردستان وجود دارد به مسائل مشترکی برسیم.» او می‌گوید: «ما فکر می‌کنیم که کردستان به سنگر اصلی مبارزه تبدیل شده و تنها برای خودمختاری مبارزه نمی‌کنیم و شعارمان دموکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان است. یعنی قبل از این که برای خودمختاری مبارزه کنیم در واقع برای آزادی و دموکراسی مبارزه می‌کنیم» (بهجت، بی‌تا: ۹۳-۹۱). احمدرضا رادان فرمانده فراجا اهداف گروهک تروریستی دموکرات را چنین بیان می‌کند: «هدف اصلی حزب و گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، مشغول‌سازی نظام نوپای جمهوری اسلامی ایران در مناطق گردنشین شمال غرب بود. در دوران جنگ تحمیلی، هدف درگیر کردن بخش قابل توجهی از نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در مناطق گردنشین و جلوگیری از حضور آنها در جنگ با صدام و در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام تداوم عملیات‌های تروریستی در مناطق شمال غرب و همچنین در دورهٔ پسا صدام، تلاش برای کسب حمایت آمریکا در جهت مبارزه با جمهوری اسلامی ایران بود» (رادان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «ع» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد اهداف گروهک تروریستی دموکرات چنین گفت: «گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی با هدف ایجاد ناامنی عمومی، تغییر قلمرو جغرافیایی، انجام کارهای تبلیغی و ترور در دوران جنگ تحمیلی با هدف انجام کارهای تبلیغی، افزایش تعصبات قومی، استفاده از خشونت و ایجاد ناامنی عمومی و نیز در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام با هدف حفظ وضع موجود، ناامن نشان دادن کشور و استفاده از خشونت و در دورهٔ پسا صدام با هدف ایجاد ناامنی

عمومی، تأکید در تغییر سیاست و خط‌مشی دولت، ترور و عملیات تروریستی و استفاده از خشونت به دنبال پیاده‌سازی اهداف خود بود» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه در مورد اهداف گروهک تروریستی دموکرات می‌گوید: «اهداف گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، راه اندازی تشکیلات شهری و روستائی، جذب نیرو و اجرای عملیات و درگیری در مناطق شمال غرب و غرب کشور بود. همچنین اهداف آنها در دوران جنگ تحمیلی ایجاد ناامنی با اجرای انواع عملیات‌های تاکتیکی بود. اهداف گروهک تروریستی دموکرات در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام حفظ و انسجام در داخل تشکیلات حزب دموکرات و حفظ و انسجام تشکیلات در داخل مناطق شمال غرب و غرب کشور بود. در دورهٔ پسا صدام اهداف گروهک تروریستی دموکرات تلاش برای کسب حمایت استکبار جهانی و توسعه و به روز رسانی تشکیلات حزبی در داخل کشور بود» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) در مورد اهداف گروهک تروریستی دموکرات می‌گوید: «اهداف گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، تضعیف دولت اسلامی و تحریک مردم برای رسیدن به دولت مستقل گردی و در دوران جنگ تحمیلی، کمک به صدام و جاسوسی برای دشمنان انقلاب اسلامی و ادامهٔ جریان گذشته برای رسیدن به دولت مستقل گردی بود. هدف گروهک تروریستی دموکرات در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام و در دورهٔ پسا صدام هم کمک به آمریکا و جلب حمایت آنها برای رسیدن به دولت مستقل گردی بود» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگارپناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکدهٔ امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «ع»، در خصوص اهداف گروهک تروریستی دموکرات معتقد است: «اهداف گروهک تروریستی دموکرات در بدو پیروزی انقلاب اسلامی، ایجاد شکاف بین مردم و نظام؛ مهار تفکر اسلامی در بین مردم گرد و افزایش هزینه‌های امنیتی بود. در دوران جنگ تحمیلی اهداف آنها درگیر نگه‌داشتن قوای نظامی جمهوری اسلامی ایران در کردستان؛ تسلط نظامی بر جغرافیای گردی و آسیب رساندن به توانایی نظامی ایران بود. اهداف گروهک

تروریستی دموکرات در دورهٔ پسا جنگ تا سقوط صدام نیز ایجاد جنگ داخلی و بر هم زدن ثبات و امنیت جمهوری اسلامی ایران؛ شکستن تئوری حکومت دینی و ناکارآمد نشان دادن نظام در منطقه بود. در دورهٔ پسا صدام هم اهداف آنها راه انداختن جنگ مذهبی در منطقه؛ محروم کردن جمهوری اسلامی ایران از توان استراتژیکی رهبری جهان اسلام در مقابله با استکبار؛ جنگ نیابتی و فعال کردن گسل همگرایی ملی و تضعیف و ضربه زدن و انهدام مراکز امنیتی- سیاسی و اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بود» (رستگarpناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱).

بازه‌های زمانی	اهداف کلی دموکرات در هر بازهٔ زمانی	فراوانی
بدو انقلاب اسلامی	تجزیهٔ کردستان از ایران و تشکیل دولت خودمختار	۲
	خودمختاری در چارچوب جمهوری اسلامی ایران	۲
	دموکراسی برای ایران	۵
	خودمختاری برای کردستان و دموکراسی برای ایران	۷
	خودمختاری برای کردستان	۱۳
جنگ تحمیلی	تبدیل مشی حزب به سوسیال- دموکرات	۲
	سرنگونی جمهوری اسلامی ایران	۷
پسا جنگ تا سقوط صدام	کمک به آمریکا و جلب حمایت آنها برای رسیدن به دولت مستقل کُردی	۱
	سرنگونی جمهوری اسلامی ایران	۱

جدول ۵: اهداف کلی گروهک تروریستی دموکرات

۳- روند تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات: احمدرضا

رادان فرمانده فراجا روند تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را چنین بیان می‌کند: «راهبردهای حزب دموکرات تحت تأثیر شرایط داخلی و کسب حمایت خارجی بود» (رادان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «علیه السلام» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد روند تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات چنین گفت: «بستگی به قدرت نظام جمهوری اسلامی ایران در فراز و

نشیب قرار داشت» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه در همین خصوص می‌گوید: «تلاش گروهک تروریستی دموکرات برای حفظ موجودیت خود با مزدوری برای استکبار جهانی و حامیان گروهک بود» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) روند تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را این چنین بیان می‌کند: «مسیر اصلی تغییر خاصی نکرده و برای رسیدن به دولت مستقل کُردی همواره تلاش کرده‌اند» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگارپناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «علیه السلام»، در خصوص روند تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات معتقد است: «منزوی کردن نظام در منطقه؛ تغییر رفتار سیاسی جمهوری اسلامی ایران در منطقه و ممانعت و کند کردن پیشرفت مراحل تحولی در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات بوده است» (رستگارپناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). همچنین در مصاحبه‌ای که با جمعی از پیشمرگان مسلمان کُرد در شهر سنندج صورت گرفت در خصوص روند تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات آنها معتقدند حزب منحلۀ دموکرات در سه مرحله از صحنۀ اصلی و حضور در میان تودۀ مردم دور شد و در عراق سکنی گزید: پاکسازی شهرهای کردستان و محل استقرار ضدانقلاب؛ پاکسازی روستاهای منطقه و محل استقرار ضدانقلاب؛ راندن ضدانقلاب از مرز و گریختن به عراق. حزب منحلۀ دموکرات در نوار مرزی و درۀ شیلر با ایجاد پایگاه اقدام به اعزام تیم به داخل می‌نمود. حتی با اقدامات غیرانسانی در نوار مرزی مردم عادی را مورد ربایش قرار دادند و به استخبارات عراق می‌فروختند. آزادگان شهر سقز از جمله مرحوم احمد فتحی از جمله ربه‌ده شدگان توسط حزب دموکرات هستند. قاسملو با این راهبرد که اگر بتواند با خشونت خودمختاری را بدست آورد هم می‌تواند سایر احزاب از جمله کومله، خبات، چریک‌های فدایی خلق، رزگاری و غیره را به زانو در آورد و برای آن که آنها تحت سیطرۀ حزب منحلۀ دموکرات باشند. در دوران قاسملو راهبرد حزب منحلۀ دموکرات، خودمختاری برای

کردستان به هر قیمتی و دموکراسی برای ایران بود، که این راهبرد دقیقاً در زمان جنگ تحمیلی عراق به ایران نیز ادامه داشت. اختلافات مذهبی و قومی، تلاش برای حمایت داخلی مردم کردستان با مظلوم‌نمایی که برخی از مردم از ترس با حزب داشتند، آنها را مجبور به همکاری می‌نمودند. اقدامات وحشیانه حزب منحلۀ دموکرات در منطقه و اعمال نفوذ در پلنوم و کنگره برای گماردن افراد مورد نظر خودش، تحریک احساسات مردم برای عضویت در حزب منحلۀ دموکرات بخشی از این اهداف است. پس از قاسملو، صادق شرفکندی که خیلی به امورات جنگی و نظامی داخل حزب مسلط نبود، دقیقاً اهداف و سیاست‌های قاسملو در در حزب منحلۀ دموکرات دنبال نمود. راهبرد شرفکندی همان خودمختاری برای کردستان و دموکراسی برای ایران بود. شرفکندی در حزب دموکرات با همان تداوم افکار و برنامه‌های قاسملو در همه زمینه‌های سیاسی، نظامی، تبلیغی در درون حزب منحلۀ و در داخل منطقه کردستان حضور داشت. با حضور قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» در شمال عراق برای نابودی مقرهای حزب منحلۀ دموکرات و سایر احزاب در سال ۱۳۷۵ به فرماندهی شهید حاج احمد کاظمی و تعدادی از فرماندهان دیگر، تغییرات کلی در اهداف، برنامه‌ها و سیاست‌های حزب منحلۀ دموکرات ایجاد گردید. در آن زمان ملا عبدالله حسن‌زاده در کنگره دهم دبیرکل حزب منحلۀ دموکرات شد. در همان زمان از سوی آمریکا مدار ۳۶ درجه اعلام شد که موجب آن گردید حزب منحلۀ دموکرات با تغییر شعار و راهبرد به دنبال کردستان چهار پارچه باشد. شروع آن را عبدالله اوجالان دبیرکل حزب کارگران کردستان ترکیه کلید زد. همین تغییر در شعار و راهبرد موجب اختلاف در داخل حزب منحلۀ گردید و در حزب دموکرات انشعاب ایجاد شد. این حزب به دو حزب حدکا یا حزب دموکرات کردستان ایران و حدک یا حزب دموکرات کردستان تقسیم و منشعب شد. دبیرکل حدک ملا عبدالله حسن‌زاده و سپس جلیل گارانی و خالد عزیزی شدند. و دبیرکل حدکا مصطفی هجری گردید. در این مقطع حزب منحلۀ دموکرات با دستان خالی به دنبال ایده و تفکر و راهبرد جدید بود که مورد قبول مردم نیز باشد. مصطفی هجری راهبرد «شاخ و شار» یعنی نیروهای مسلح ما در کوهستان می‌جنگند و نیروهای هوادار ما در شهر می‌جنگند. برای همین منظور اقدام به

آموزش نظامی هواداران نمودند و تحت عنوان «پیشمرگ شار» به صورت مسلحانه در منطقه و خانه خود حضور دارند و هر وقت نیاز باشد در کمترین زمان، مسلحانه اقداماتی را در سطح منطقه انجام می‌دهند. آنها تحت عنوان عقاب‌های زاگرس که شناسایی آنان برای رده‌های امنیتی مقداری سخت و مشکل است، تاکنون چند اقدام حمله به مقر و ترور توسط همین عناصر انجام دادند. به دنبال این طرح مصطفی هجری که تا حدودی هم موفق بوده، خالد عزیزی جشن جامانه با لباس گردی در ایام نوروز را مطرح کرد که برخی مشکلات امنیتی را در سال‌های گذشته به وجود آورده است. بعد از معدوم شدن قاسملو و شرفکندی خشونت در حزب منحلۀ دموکرات کمتر شد، البته این بدان معنا نیست که تمایل نداشته باشند، بلکه اختلافات درونی و مسائل حاشیه‌ای موجب گردیده خیلی توان حضور فیزیکی و اعمال خشونت نداشته باشند. چون در چند سال گذشته هر چقدر تیم تروریستی به داخل اعزام نموده‌اند منهدم شده است. شعار و ایدئولوژی هر دو حزب انشعابی توسط هواداران آن در داخل انجام می‌شود. هر دو حزب انشعابی با وساطت و رایزنی افراد بانفوذ و قدیمی موجود در هر دو حزب، نهایتاً در سال ۱۴۰۱ به یک حزب تبدیل شدند و نام آن را حزب دموکرات کردستان ایران نهادند که مصطفی هجری دبیرکل و خالد عزیزی به عنوان سخنگوی آن معرفی گردیدند (جمعی از پیشمرگان مسلمان کرد، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹).

ردیف	روندهای تحول در راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات	فراوانی
۱	با انشعاب، پیروان کنگره چهارم مستقیماً به حزب توده پیوستند	۲
۲	عقب راندن و عقیم کردن فعالیت‌های شاخه نظامی حزب دموکرات	۲
۳	مقر حزب دموکرات کردستان در خاک عراق توسط ایران محاصره شد	۲
۴	راهبرد کردستان چهارپاره باعث انشعاب دموکرات شد	۲
۵	جدا شدن بعضی از اعضای اصلی حزب دموکرات از این گروهک	۳
۶	ممانعت از مبارزه مسلحانه دموکرات و روی آوردن به فعالیت سیاسی	۳
۷	اصلاح ساختار رهبری جمعی حزب خواست انشعاب حسن زاده (حدک)	۴
۸	حزب به دو انشعاب حدکا و حدک تقسیم شد	۴

جدول ۶: روندهای تحولی کلی راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات

۴- نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات: نقاط

قوت راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات؛ محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه در خصوص نقاط قوت گروهک تروریستی دموکرات می‌گوید: «حفظ تشکیلات حزبی در شهر و روستا از مهم‌ترین نقاط قوت گروهک بود» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «ع» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد نقاط قوت گروهک تروریستی دموکرات چنین گفت: «نقطه قوت آنها راهبردها در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و روانی بوده است» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) نقاط قوت راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را این چنین بیان می‌کند: «پشتیبانی پیوسته آمادی از سوی ایالات متحده آمریکا و دولت‌های غربی از نقاط قوت این گروهک تروریستی است» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگاریپناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «ع»، در خصوص نقاط قوت راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات معتقد است: «توسعه اقتصادی و سیاسی در منطقه؛ ریشه و سابقه تاریخی دموکرات در منطقه و استفاده از ظرفیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی گروهک از جمله نقاط قوت گروهک بود» (رستگاریپناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱).

ردیف	نقاط قوت راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات	فراوانی
۱	از ظرفیت‌های کشور عراق علیه ایران حداکثر استفاده را نمود	۱
۲	همواره از نقاط ضعف ایران از بستر اجتماعی استفاده نمود	۱

جدول ۷: جدول نقاط قوت کلی گروهک تروریستی دموکرات

نقاط ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات: احمدرضا رادان فرمانده فراجا نقاط ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را چنین بیان می‌کند: «وابستگی به خارج، عدم وجود پایگاه مردمی قوی و گسترده، عدم درک شرایط محیطی از جمله نقاط ضعف

راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات بود» (رادان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «علیه السلام» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد نقاط ضعف گروهک تروریستی دموکرات چنین گفت: «راهبردهای مشخص و ثابتی نداشتند که جزء نقاط ضعف آنها بوده است» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه در خصوص نقاط ضعف گروهک تروریستی دموکرات می‌گوید: «بروز ماهیت واقعی حزب در بین مردم از اصلی‌ترین نقاط ضعف گروهک بود» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) نقاط ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را این چنین بیان می‌کند: «ضعف آنها شناخت از مردم مسلمان گرد و ملت ایران بود» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگاریناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «ع»، در خصوص نقاط ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات معتقد است: «عدم شناخت صحیح از روند انقلاب؛ وابستگی به نظام سلطه و عدم انسجام اندیشه‌ای سران گروهک از جمله نقاط ضعف گروهک بود» (رستگاریناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). با حضور قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» در شمال عراق برای نابودی مقرهای حزب منحلۀ دموکرات و سایر احزاب در سال ۱۳۷۵ به فرماندهی شهید حاج احمد کاظمی و تعدادی از فرماندهان دیگر، تغییرات کلی در اهداف، برنامه‌ها و سیاست‌های حزب منحلۀ دموکرات ایجاد گردید (جمعی از پیشمرگان مسلمان گرد، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹).

ردیف	نقاط ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات	فراوانی
۱	وابستگی به نظام سلطه و خارج کشور	۲
۲	ضعف شناخت از مردم مسلمان گرد و ملت ایران و روند انقلاب	۲
۳	ناتوانی نیروهای مخالف دموکرات در به شکست کشاندن جمهوری اسلامی	۳
۴	انشعاب حزب دموکرات کردستان، از حزب دموکرات کردستان ایران	۴

جدول ۸: جدول نقاط ضعف کلی گروهک تروریستی دموکرات

۵- راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در قیاس با دیگر

گروهک‌های تروریستی: احمدرضا رادان فرمانده فراجا راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را در قیاس با دیگر گروهک‌های تروریستی چنین بیان می‌کند: «گروهک تروریستی دموکرات نسبت به سایر گروه‌های گردی از برتری‌های قابل توجهی برخوردار بودند. به ویژه این که این گروهک تروریستی سوابق مبارزاتی طولانی قبل از انقلاب داشتند» (رادان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «ع» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را در قیاس با دیگر گروهک‌های تروریستی چنین گفت: «نسبت به گروه‌های دیگر بومی‌تر و با فرهنگ مردم نزدیک‌تر بوده است» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه در مورد راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را در قیاس با دیگر گروهک‌های تروریستی می‌گوید: «گروهک تروریستی دموکرات نسبت به گروهک‌های دیگر با توجه به فراوانی هوادار تشکیلات حزب در منطقه به صورت نسبی موفق بوده است» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را در قیاس با دیگر گروهک‌های تروریستی این چنین بیان می‌کند: «همواره برای تضعیف و سرنگونی جمهوری اسلامی ایران تلاش مستمر داشته و به دنبال ایجاد دولت گردی بوده‌اند» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگارپناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «ع» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «ع»، در خصوص راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در قیاس با دیگر گروهک‌های تروریستی معتقد است: «دموکرات نسبت به بقیه گروه‌ها از ظرفیت تاریخی خود برای پیاده کردن اهداف استفاده نمود. همچنین با تزویر و ریا توانست از شرایط قومی استفاده نماید» (رستگارپناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱).

ردیف	راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در قیاس با دیگر گروهک‌ها	فراوانی
۱	همواره به دنبال ایجاد دولت گردی بوده‌اند	۱
۲	همواره برای تضعیف و سرنگونی جمهوری اسلامی ایران تلاش مستمر داشت	۱

جدول ۹: جدول اهداف و راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات در قیاس با دیگر گروهک‌ها

۶- نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در

مواجهه با نظام: احمدرضا رادان فرمانده فراجا نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات را در مواجهه با نظام چنین بیان می‌کند: «قدرت گروهک تروریستی حزب دموکرات متأثر از دو عامل اصلی بود: ۱- قدرت و توان جمهوری اسلامی ایران؛ ۲- حمایت و پشتیبانی خارجی از این حزب» (رادان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹). جواد استکی فرمانده قرارگاه منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «علیه السلام» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه در زمان جنگ تحمیلی؛ در مورد نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در مواجهه با نظام چنین گفت: «رابطه مستقیم دارد، هر زمان نظم با قوت و قدرت در استقرار امنیت اقدام کرد، ضدانقلاب منفعل و دچار ضعف می‌گردید که در همه راهبردها و ابعاد آن و اهداف صدق می‌کند» (استکی، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸). محمدحسین رجبی فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه در مورد نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در مواجهه با نظام می‌گوید: «عملکرد خوب نظام از اول شروع غائله کردستان باعث عدم موفقیت حزب دموکرات در منطقه گردید. سپاه به خوبی صف ضدانقلاب را با اشرار و ضدانقلاب جدا کرد» (رجبی، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴). علیرضا تمیزی فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در مواجهه با نظام را این چنین بیان می‌کند: «نقطه قوت جمهوری اسلامی ایران، رهبری آگاه و اعتماد دو طرفه مردم به رهبری و رهبری به مردم و سپردن امنیت به مردم و همچنین نقطه ضعف دشمن، برخورد با دین مردم مسلمان گرد و نشانه گرفتن اسلام و تضعیف آن بود» (تمیزی، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱). حسن رستگاریناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی

حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «علیه السلام»، در خصوص نقاط قوت و ضعف راهبردها و اهداف گروهک تروریستی دموکرات در مواجهه با نظام معتقد است: «همواره از نقاط ضعف جمهوری اسلامی ایران از بستر اجتماعی استفاده نمود. از ظرفیت‌های کشور عراق علیه جمهوری اسلامی ایران حداکثر استفاده را برد و در بُعد نظامی از ضعف آموزشی نیروهای جمهوری اسلامی ایران استفاده کرده است» (رستگارپناه، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱).

ردیف	نقاط ضعف و قوت راهبردها و اهداف گروهک دموکرات در مواجهه با نظام	فراوانی
۱	آموزش نظامی هواداران تحت عنوان «پیشمرگ شار»	۳
۲	حمله مسلحانه عقاب‌های زاگرس حزب دموکرات به عناصر ایرانی	۲
۳	خالد عزیزی جشن جامانه با لباس گردی در ایام نوروز را مطرح کرد	۲

جدول ۱۰: جدول نقاط ضعف و قوت راهبردها و اهداف گروهک دموکرات در مواجهه با نظام

نتیجه‌گیری

این پژوهش که به واکاوی اهداف و راهبردهای گروهک تروریستی دموکرات در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۴۰۰ پرداخته است، تحلیل مضمون داده‌های موجود در متن‌ها و مصاحبه‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA انجام شد. برای این منظور سؤال اصلی و ۶ سؤال فرعی تحقیق بر اساس تفکیک دوره‌ها و بازه‌های زمانی و همچنین جداسازی راهبردها و اهداف از یکدیگر، روند تحول در آنها و در قیاس با یکدیگر و همچنین نقاط قوت و ضعف گروهک‌ها و در مواجهه با نظام، در مجموع تعداد ۱۳ گزاره استخراج شد. برای این که دقیقاً در راستای مسیر اصلی تحقیق قدم برداشته شود، ۱۳ گزاره مورد اشاره، تبدیل به مضامین سازمان‌دهنده تحقیق در دو بخش راهبردها و اهداف در قالب مضامین فراگیر تحقیق شدند. برای این منظور، گروهک تروریستی دموکرات با ۳۶۳ مضمون پایه تجزیه و تحلیل شد. بر این اساس، «خودمختاری برای کردستان و دموکراسی برای ایران» مهم‌ترین هدف کلان گروهک‌های تروریستی در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۴۰۰ بوده است. در

کنار این هدف کلان اهداف اصلی این گروهک‌های تروریستی شامل سرنگونی جمهوری اسلامی ایران و جلب نظر دشمنان برای این منظور؛ خودمختاری برای کردستان و دموکراسی برای ایران؛ تجزیه کردستان از ایران و تشکیل دولت خودمختار، خودمختاری در چهارچوب جمهوری اسلامی ایران؛ تجزیه طلبی و جدایی طلبی؛ استقلال گردی؛ حفظ موجودیت خود در عراق و هماهنگی با ایالات متحده آمریکا؛ دستیابی به انقلابی دموکراتیک؛ ایجاد جامعه دموکراتیک و آزاد شرق کردستان می‌باشد. از سوی دیگر، کمک به دشمنان انقلاب اسلامی در منطقه و جهان مهم‌ترین راهبرد گروهک‌های تروریستی در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۴۰۰ بوده است. همچنین مهم‌ترین راهبردهای گروهک‌های تروریستی در منطقه شمال غرب و غرب کشور از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۴۰۰ شامل دشمنی با جمهوری اسلامی ایران و کمک به ایالات متحده آمریکا؛ همراهی با آمریکا و دست نشانده‌های آنان؛ تداوم عملیات‌های تروریستی در مناطق شمال غرب و غرب کشور؛ دشمنی، خصومت و خشونت با جمهوری اسلامی ایران و ایجاد ناامنی در مناطق شمال غرب و غرب کشور؛ انتخاب مشی مسلحانه بر ضد نظام با ترور و انواع عملیات‌ها؛ ایجاد شکاف قومیتی و واگرایی اقوام از مرکز می‌باشد؛ که البته به هیچ کدام دست نیافتند.

منابع

- بهجت، علی، (بی تا)، انقلاب اسلامی و کردستان؛ مواضع گروه‌ها و سازمان‌ها، بی جا: بی نا.
- حزب جمهوری اسلامی، (بی تا)، گزارشی کوتاه از: حزب دموکرات کردستان، جزوه شماره یک.
- رنجبران، علی اکبر، (۱۳۹۳). حماسه دولاب، چاپ اول، قم: نشر فاتحان.
- روحی، نبی الله، (۱۳۹۰). امنیت مردم نهاد در مدیریت بحران (بررسی مورد کردستان)، چاپ اول، تهران: دانشکده و پژوهشکده پیامبر اعظم «صلی الله علیه و آله و سلم» دانشگاه جامع امام حسین «علیه السلام».
- شیخزاده، محمد و زهرا نیکخواه‌فرخانی، (۱۳۹۹). واکاوی مضامین راهبردی در سیاست‌های کلی نظام: کاربرد چارچوب مضمون در سیاست‌پژوهی، فصلنامه راهبرد، دوره ۲۹، شماره ۹۷، زمستان، صص ۳۴-۵.
- عابدی‌درچه، محسن، (۱۴۰۲). «تحلیل مضمون منظومه فکری امام خامنه‌ای» مدظله العالی» پیرامون مفهوم تحول»، فصلنامه حکومت اسلامی، دوره ۲۸، شماره ۳، شماره پیاپی ۱۰۹، پاییز، صص ۵۲-۲۲.
- عابدی‌جعفری، حسن؛ محمدسعید سلیمی؛ ابولحسن فقیهی و محمد شیخزاده، (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، دوره سال پنجم، شماره دوم، شماره پیاپی ۱۰، پاییز و زمستان، صص ۱۹۸-۱۵۱.
- کال‌ورت، پیتر، (۱۳۵۸). انقلاب، ترجمه: ابوالفضل صادق‌پور، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- گر، تد رابرت، (۱۳۷۷). چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟، ترجمه: علی مرشدی‌زاد، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مقصودی، مجتبی، (۱۳۸۰). تحولات قومی در ایران؛ علل و زمینه‌ها، چاپ اول، تهران: مؤسسه مطالعات ملی.

مصاحبه‌ها

- استکی، جواد، (۱۴۰۲). مصاحبه با سرتیپ پاسدار جواد استکی، فرمانده قرارگاه

منطقه‌ای حضرت سیدالشهداء «علیه السلام» و معاون اسبق عملیات قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه و رئیس پروژه شهید بروجردی اصفهان، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸.

- تمیزی، علیرضا، (۱۴۰۱). مصاحبه با سرتیپ پاسدار علیرضا تمیزی، فرمانده قرارگاه تابان (تأمین منزلت و معیشت اعضای وابسته نیروهای مسلح) و از مجاهدان و رزمندگان شمال غرب و غرب کشور در دهه اول انقلاب، ۱۴۰۱/۱۲/۲۱.
- جمعی از پیشمرگان مسلمان کُرد، (۱۴۰۲). مصاحبه با جمعی از پیشمرگان مسلمان کُرد به نام‌های عبدالله جعفری، محمد جمیل الیاسی، حسن سلیمی، احمد فرجی و عبدالحسین یوسفی فرمانده اسبق سپاه بانه، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹.
- حفیظی، اکبر، (۱۴۰۲). مصاحبه با سرهنگ بازنشسته اکبر حفیظی، معاون اسبق عملیات قرارگاه شهید شهرامفر استان کردستان، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹.
- رادان، احمد رضا، (۱۴۰۲). مصاحبه با سرتیپ پاسدار احمد رضا رادان، فرمانده فراجا، ۱۴۰۲/۰۳/۰۹.
- رجبی، محمدحسین، (۱۴۰۲). مصاحبه با سرتیپ دوم پاسدار محمدحسین رجبی، فرمانده سابق قرارگاه شهید شهرامفر استان کردستان و مشاور فرمانده نیروی زمینی سپاه، ۱۴۰۲/۰۲/۲۴.
- رستگارپناه، حسن، (۱۴۰۱). مصاحبه با سرتیپ پاسدار حسن رستگارپناه، فرمانده اسبق قرارگاه عملیاتی حضرت حمزه سیدالشهداء «علیه السلام» نیروی زمینی سپاه و رئیس پژوهشکده امنیت پایدار دانشگاه جامع امام حسین «علیه السلام»، ۱۴۰۱/۲۱/۲۱.

Boyatzis, R.E. (۱۹۹۸). Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development, Sage.

Braun, V. and Clark, V. (۲۰۰۶). Using Thematic Analysis in Psychology, Qualitative Research in Psychology, Vol. ۳, No. ۲, pp. ۷۷- ۱۰۱.

King, N. and Horrocks, C. (۲۰۱۰). Interviews in Qualitative Research, London: Sage.

